

Причиною цього є те, що більшість таких виробників не реєструються в органах державної реєстрації суб'єктів підприємницької (господарської) діяльності, а отже, фактично поповнюють лави "тіньовиків".

IV. Висновки. Вищевикладені думки дозволяють нам зробити деякі узагальнення. Одним із основних напрямів відродження виробництва на регіональному рівні повинен бути, на нашу думку, розвиток галузей, що традиційно належать до системи місцевої промисловості. На Івано-Франківщині однією з таких галузей є народні художні промисли. Тут, на наш погляд, є значні невикористані резерви, мобілізація яких може дати новий значний поштовх підвищенню ефективності діяльності виробників цих промислів. При формуванні виробничих систем нового типу слід використати досвід функ-

ціонування надомних форм організації виробництва саме в галузі НХП, оскільки це сприятиме розв'язанню корінної проблеми промислів – несумісності масового виробництва виробів, що диктується підвищеним попитом на них, з індивідуальною творчістю кожного майстра.

1. Бабиченко Д. В., Ніжинська Л. О., Цижовкіна Л. Я. Економічні проблеми розвитку місцевої промисловості УРСР. – К.: Техніка. – 1973. – 156с.

2. Карчинский В. Проблемы региональной ориентации отраслей промышленности // Экономика Советской Украины. – 1984 г. – № 7. – С. 43–47.

The article considers the issues of the folk artistic crafts revival. Analyzed the main economic pre-conditions of the branch making, the current phase and the tendencies of its development in the new industrial systems.

Матковський П.Є.

ВИЯВЛЕННЯ КРИТЕРІЇВ РЕАЛЬНОГО ВЛАСНИКА-ГОСПОДАРЯ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Запропоновано основні критерії визначення реального власника-господаря в сільському господарстві. Враховано вітчизняний та зарубіжний досвід ефективної діяльності в аграрному секторі економіки. Визначено недоліки, що гальмують утвердження селянина як ефективного господаря.

Ключові слова: реальний власник-господар, аграрний сектор, критерії, приватна власність, сільський господар.

I. Вступ. Намагання влади утвердити селянина як реального власника-господаря своєї землі та майна упродовж 15 років реформувань не підтвердило очікуваних результатів. Одна з багатьох проблем у тім, що досі не визначено чітких, виразних концептуальних засад, за якими рухатиметься вперед агропромисловий комплекс (АПК), село і селянство України. Неодноразово це питання досліджувалось класиками аграрної економіки: І.І. Лукіновим, О.М. Онищенко, П.Т. Саблуком, В.В. Юрчишиним. При цьому малодослідженим залишаються питання безпосереднього утвердження селянина в сільському господарстві. Особливої актуальності набуває визначення ознак, притаманних ефективному власнику і господарю.

II. Постановка завдання. Метою нашого дослідження є виявлення критеріїв реального власника-господаря в АПК. Для цього використано методи аналізу і порівняння – при синтезі досвіду ефективного вітчизняного та зарубіжного господарювання.

III. Результати. Автори економічної енциклопедії критерієм вважають ознаку, на основі якої формується оцінка якості економічного об'єкта, процесу, мірило цієї оцінки [1]. Тому нами запропоновано такі критерії реального власника-господаря в сільському господарстві:

- спеціальна (аграрна) освіта;
- наявність належних умов господарювання;
- приватна власність на землю та майно;
- використання ефективності кооперування, послуг сільськогосподарського дорадника;
- державна підтримка;
- соціальний характер господарювання.

Спеціальна (аграрна) освіта. Законодавством України визначено, що однією з вимог при заснуванні фермерського господарства є наявність у громадянина достатнього досвіду в сільському господарстві [2]. Отже, кожен селянин може набути статусу фермера. Такий критерій не буде запорукою ефек-

тивної діяльності, тому не є підставою для будь-яких позитивних прогнозів на користь селянина-господаря. З досвіду Польщі, як учасниці Європейського Союзу (ЄС), однією з вимог для майбутнього фермера є спеціальна (аграрна) освіта [3]. А втім, не лише практика більш розвинених країн змушує нас поставити фахову кваліфікацію на перше місце, а й ретроспективний аналіз історії власного сільського господарства. У м. Олесько Галицького намісництва Австро-Угорської імперії 1889 р. священниками, вчителями і селянами була заснована агрономічна організація “Сільський господар” [4, 13-14]. Діяльність товариства була настільки ефективною, що в 20-30-х роках ХХ століття зумовлювала найбільший вплив на розвиток сільського господарства західноукраїнських земель. Зміст і завдання агрономічної допомоги визначали її метод – вплив на свідомість, розум і волю господарського населення через теоретичне та практичне навчання, змагання, заохочення та створення умов до самостійної праці з реорганізацій господарства. Робота цієї організації допомагала самореалізуватись селянину як ефективному господарю. Головною метою було наукове і професійно-освітнє забезпечення українського селянського господарства. Таким чином виховувався науковий агрономічний світогляд і формувався інтелектуальний потенціал села [5, 34, 168].

Синтез світового та вітчизняного досвіду підводить до висновку, що неодмінним критерієм визначення реального власника та господаря є їхній розумовий потенціал – фахова обізнаність.

Наявність належних умов господарювання. Складно прогнозувати позитивний результат праці селянина, якщо він до цього не готовий. Йдеться перш за все про наявність відповідних споруд, приміщень, обладнання, техніко-технологічного оснащення. Професійна комісія з питань створення фермерських господарств України не вимагає жодних із вище перелічених майнових цінностей [2]. Звернувшись знову ж таки до країн ЄС, дізнаємося, що їхня нормативно-правова база вимагає необхідних споруд для гноєсховища (ізолюваних від навколишнього середовища), комплексу умов для проживання тварин та ін [3]. Заздалегідь підготовлені вимоги для охорони довкілля й низ-

ки заходів ефективної господарської діяльності наближують зарубіжних фермерів до рентабельного господарювання. Останні (завдяки такій постановці завдання стають реальними власниками-господарями одразу чи невдовзі після функціонування в аграрному секторі. Українці ж виходять на такий рівень через 5 – 10 – 15 років господарювання. Щодо рівня техніко-технологічної оснащеності, то позитивний результат вимагає також повного забезпечення сільськогосподарським реманентом, використання новітніх технологій. Не має значення і те, що одноосібним власником набору агротехніки є суб'єкт, чи це результат лізингових операцій, кооперативного обміну, отриманих пільг на довгострокове цільове кредитування.

Такі високі вимоги, з одного боку, викликать підозру, що сьогоднішній рівень життя пересічного селянина унеможливить їх досягнення. Однак у протилежному випадку вони залишаться на рівні натурального виробництва, при якому діяльність в аграрному секторі не має перспектив забезпечити нормальні умови життя селянина-власника і членів його сім'ї.

Приватна власність на землю та майно. Обґрунтування даного критерію вимагає розмежування власника і господаря. Останній не обов'язково повинен бути власником усіх використовуваних ресурсів, суттєві його ознаки – економічна самостійність у виробничій і комерційній діяльності та власність на результати праці [6, 81]. Для реального господаря приватна власність є рівноцінною іншим критеріям у той час, коли для реального власника вона є ключовою, а всі інші – допоміжні.

З приводу раціонального використання землі, збереження і примноження родючості ґрунту найбільший ефект дає приватна власність виробника-підприємця – коли землевласник і землекористувач є однією особою [6, 82]. Недаремно особливістю аграрного сектора є велика частка суб'єктів, що поєднує власника, господаря і користувача в одній особі. Тому властивий приватній власності ефект найбільшої з допустимих мотивації добросовісної праці власника-господаря, його сім'ї, оптимального й результативного господарювання тут є актуальним. Завдяки цьому часто реалізуються багато інших позитивних рис особистості: пра-

целюбство, господарська самостійність, відповідальність, ініціативність, творчість, організованість. Досвід вітчизняного сільського господарства показує, що недаремною була стійка позиція науковців відносно запровадження в Україні на рівні з державною і колективною приватної форми власності на землю [7], адже колись вона розглядалась базовим принципом господарсько-агрономічної діяльності [5, 35].

Використання ефективності кооперування, послуг сільськогосподарського дорадника. Одним із негативних наслідків реорганізації колективних сільськогосподарських підприємств стала втрата ефекту “економії на масштабах”. Окремі науковці дискутують відносно переваг ефекту масштабу і високої мотивації до праці. Логічним є пошук компромісного варіанту, де поєднуються позитивні риси кожного із них: об’єднання приватних господарств у кооперативи, інтеграції з великими агроформуваннями і підприємствами третьої сфери АПК. Ще за часів функціонування товариства “Сільський господар” добре практикувалось кооперування в Західній Україні дрібних селянських дворів. Приватний власник діставав вигоду від обов’язкової підтримки незалежно від того, чи це були весняно-польові роботи, чи гуртовий збут сільськогосподарської продукції.

Активно пропагувалась на теренах Галичини і дорадча діяльність. Тому сьогоднішня проблема вакууму інформації селянства щодо ведення господарювання повинна вирішуватись через надання послуг сільськогосподарського дорадника. Завдяки цьому власник-господар на будь-якому етапі розвитку повинен мати можливість підвищити рівень знань і практичні навички відносно прибуткової діяльності; отримати інформацію щодо питань економіки, управління, маркетингу, обліку, податків, права, екології; поширювати та впроваджувати у виробництво сучасні технології, новітні досягнення науки і техніки; дізнатись, як розвивати несільськогосподарське підприємництво в сільській місцевості, у тому числі сільський зелений туризм [8, 44 – 45].

Державна підтримка. Вищерозглянуті критерії носять суб’єктивний характер, однак існують і ті, які не залежать від волі селянина і вирішити їх можна тільки на державному рівні. Як зазначає О.С. Московчен-

ко (з управління реформування відносин власності та приватизації), “сьогодні на базі нової власності неможливо сформувати ефективного власника-господаря, неможливо створити ефективні структури через те, що ні економічних, ні правових, ні законодавчих підстав для нормального функціонування підприємств немає” [9]. Великою мірою через це наші реформи в агропромисловому комплексі носять половинчастий характер, а село (в економічному аспекті) залишилося віддаленим од міста.

Ще одна нереалізована державою місія – належне дотування АПК. Функціонування сільського господарства на приватновласницьких засадах розвитку вимагає ще більшого субсидування фермера, ніж при колективному укладі. Ця істина була відома до того, як Україна здобула незалежність. Проте в результаті трансформаційних перетворень і узаконення приватної власності, державою було взято курс на самостійне виживання власника-господаря на селі. Це у той час, коли в країнах ЄС державні асигнування на потреби сільського господарства становлять близько чверті доходу галузі [6, 64]. Тому порятунок села й становлення реального власника-господаря вимагає переглянути до них ставлення держави.

Соціальний характер господарювання. Реальний власник-господар повинен виконувати соціальну функцію (тобто дбати про забезпечення добробуту інших людей) незалежно від того, функціонує він як фермерське господарство, господарство громадян, приватне підприємство чи інша організаційно-правова форма.

Тепер соціальна сфера села – в депресивному стані. Одним із наслідків такої ситуації є великі економічні втрати сільськогосподарських підприємств за останні роки, у тому числі й звуження їх соціальної функції. До цього часу агроформування мали чимале значення в соціальній сфері села. Йдеться не тільки про підтримку трудової зайнятості своїх працівників, поступове підвищення зарплати, частково за власні кошти підготовки необхідних спеціалістів утримання сільської соціальної інфраструктури [10, 99]. Сьогодні потрібно відроджувати такі функції, але їх можуть виконувати лише ефективно господарюючі (реальні) власники.

IV. Висновки. Новизна дослідження полягає в тому, що досі науковцями не ставилось

за мету відрізнити звичайного власника-господаря від реального. Безумовно, що останньому повинні бути притаманними такі ознаки як творчість, ініціативність, організованість, самодіяльність, методичність, відповідальність тощо, оскільки вони розвивають в особистості підприємливий характер. Проте в даній роботі за основу взято такі критерії, які обліковуються і в подальшому можна буде здійснювати згідно з ними дослідження. Виявлено, що гальмування утвердження реальних власників-господарів зумовлено не з вини самих селян, а здебільшого через об'єктивний фактор – усунення держави від розвитку аграрного сектора на приватновласницьких засадах.

1. Економічна енциклопедія / www.ber.te.ua
2. Поради селянину – власнику землі / www.ulti.kiev.ua/download
3. www.ukraine-poland.com
4. ЦЩАЛ. – Фонд 302 “Крайове Товариство господарське “Сільський господар” у Львові”. – Оп. 1. – Спр. 24. – 7 арк.

5. Родіонова Л.А. / Рукопис “Роль товариства “Сільський господар” у розвитку сільського господарства на західноукраїнських землях (20 – 30-і роки)”. – Тернопіль. – 2001. – 231 с.

6. Кириленко І.Г. Трансформація соціально-економічних перетворень у сільському господарстві України: проблеми, перспективи. – К.: ННЦ “Інститут аграрної економіки”, 2005. – 452 с.

7. Закон України “Про форми власності на землю” / www.zakon.rada.gov.ua

8. Проект Закону України “Про сільськогосподарську дорадчу діяльність” // Аспекти сільського розвитку. – 2004. – № 1. – С. 44 – 47

9. Круглі Столи: чи можливе існування приватного власника за сучасних політичних та економічних умов в Україні? www.ucipr.kiev.ua

10. Шеленко Д.І. / Рукопис “Пореформений розвиток сільськогосподарських підприємств Івано-Франківського Прикарпаття”. – К. – 2006. – 183 с.

The basic criteria of determination of the real proprietor-owner are offered in agriculture. Domestic and foreign experience of effective activity is taken into account in the agrarian sector of economy. Certainly failings which brake claim of peasant as an effective owner.

Мельник Н.Б.

ЧИННИКИ ПІДВИЩЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИВЕРСИФІКАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Визначено й розкрито фактори підвищення очікуваних аграрними підприємствами та індивідуальними господарствами результатів диверсифікації власного сільськогосподарського виробництва. Розроблено модель поетапного впровадження диверсифікаційних процесів суб'єктами господарювання у різних сферах економіки.

Ключові слова: диверсифікація, диверсифікаційні процеси, аграрні підприємства, господарства населення.

І. Вступ. За умов командно-адміністративної системи господарювання суб'єкти підприємницької діяльності, досягаючи стабільного функціонування в певній галузі, могли тривалий час працювати в одному напрямі, отримуючи доходи, розмір яких зростав при збільшенні обсягів виробництва. Така сталість забезпечувалась плановим розподілом необхідних ресурсів, наявністю

постійних ринків збуту готової продукції, відсутністю конкуренції. В період перехідної економіки у суб'єктів господарювання виникає потреба в урізноманітненні видів власного виробництва. Причиною цього є нестабільні (мінливі) умови функціонування в конкурентному середовищі та прояви кризових явищ – інфляція, неплатежі, низька платоспроможність населення та зміни його смаків й уподобань та ін.[1, 585]. Одним із альтернативних шляхів подальшого розвитку підприємства є впровадження диверсифікаційних змін. Диверсифікація як економічна категорія означає зміну, різноманітність, різнобічний розвиток, розмаїття тощо [2; 3]. Застосування диверсифікаційних процесів суб'єктом господарювання полягає у створенні ним різних напрямків виробництва, кількість яких теоретично необмежена, незалежно від галузі.

Питання диверсифікації в різних сферах економіки, крім практичного, має і науковий характер. Воно привертає увагу багатьох